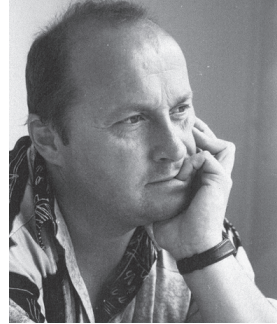

Milan Vincetič

Uroš Zupan: *Opičje žleze, telefoni in nesmrtnost.* Ljubljana: LUD Literatura, 2013.

Jugoslovanski pisatelj Ivo Andrić (1892–1975) je ob prevzemu Nobelove nagrade za literaturo leta 1961 dejal: “Biti človek, rojen brez svoje vednosti in brez svoje volje, vržen v ocean bivanja. Morati plavati. Obstajati. Nositi identiteto. Zdržati atmosferski pritisk vsega okoli sebe, vse trke, nepredvidljiva in nepredvidena ravnanja, svoja in tuja, ki ponajvečkrat niso v skladu z našimi močmi. Povrh vsega pa je treba zdržati še svojo misel o tem. Na kratko: biti človek.” Ta navedek, ki sem ga izbral za uvodne takte mojega zapisa o Zupanovi knjigi desetih avtorefleksij o “njegovih izkušnjah s podelitvami nagrad”, še kako trdno kotira Zupanovo pisanje, ki nikakor ne želi biti ekshibicionistično niti ni pisano zato, da bi se bralec voajeristično naslajal nad navdušenji in zagatami pripovedovalca, temveč predvsem odslikava ali preslikava turbulentni čas od propada bivše države. Zupan, ki želi biti predvsem iskren in ki ni nikoli niti patetičen niti svetobolen, razkriva utrip tako literarne srenje, v kateri s(m)o “do neke mere sicer lahko objektivni, a naj se še tako trudimo, se bosta iz ozadja vedno slišala govor in mrmranje o umetniškem vtisu, ki sta seveda precej subjektivna, nato pa je tu še cel kup dejavnikov, ki z delom, ki se ga ocenjuje, nimajo nikakršne trdne povezave, imajo pa zvezo z osebo, katere delo se ocenjuje”, kot tudi v vsakdanjiku, v katerem se ne moremo znebiti – kar velja, mimogrede, tudi za literarno (za)odrje – sindroma “poznanstva, vračanja uslug, popravljanja krivic in kar je še teh dobrohotnosti, nemarnosti in nečimrnosti”.

A Zupan nikoli ne obračunava niti ne kaže s prstom, kaj šele vzvišeno odmahne z roko, temveč vedno znova čuječe in čuteče prisluškuje ter bolj ali manj anekdotične pripetljaje začini z ironičnim ali celo ciničnim naklonom. Ter seveda s humornim, kar daje pričujočemu branju, poleg objektivnosti, še obilo živosti. Prav slednja kategorija lahko vodi bralca od telefonov, ki se oglasijo zmeraj ob (ne)pravem času v dnevni sobi, do

samih ritualov podelitev nagrad, ki mestoma zazvenijo zatohlo (*Jenkova nagrada*) ali celo brešanovsko (*Častni občan*). Še več: Zupan, ki nastopa predvsem v vlogi pripovedovalca, ne pa pisatelja, ki “samovoljno loči preteklost od sedanosti” (I. Andrić), se ustavlja tudi ob na videz bizarnih pripetljajih (kratki stik z biljeterji v Cankarjevem, nastop S. Pečeta in deklishe sekcije za orientalski ples v Trbovljah ...), hkrati pa z veliko žlico zajema iz svojega otroštva/mladosti, ko je bilo “vse temno, vse v duhu osemdesetih, čeprav so bila že devetdeseta, vse zares alternativno, do konca in skrajno alternativno”, zavedajoč se, da “nasploh v dobrih pesmih ni nič izmišljenega”. Tako ne more mimo (že preživelih) alternativnih gibanj, desetdnevne osamosvojitvene vojne, sestrelitve helikopterja (*Nagrada slovenskega knjižnega sejma za prvenec*), posmeha do svojega belega pulija kot “razpoznavnega znaka slovenskega eksistencializma”, literarnih družčin ter neuresničenih sanj o “najnovejši (supernovi) obliki države, ki slovi po bankah, nevtralnosti in visokokakovostnih urah, ki so se vrnile kot velik nateg: kot farsa brez primere”.

Naloga umetnika torej ni zgolj umestitev v za literaturo menda ontološko hölderlinsko vprašanje “čemu umetnik v ubožnem času?” ter hermetično modrovanje o “svetlobi ontološke diference”, kar Zupan upravičeno okrcica, temveč se je “treba uglasiti s časom, hoditi z njim vštric, ga včasih malo prehitevati po desni, treba je raziskovati navade in povezave, treba je (kratko malo) spoznati ljudi”. Prav zato najdemo v pričujoči knjigo paletu znanih ljudi z imenom in priimkom (Jožef Školč, Štefka Kučan, Matevž Kos, Niko Grafenauer, Josip Osti ...), ne karikira jih, temveč objektivizira, karikira pa “zanimivo, predvsem pa sumljivo slovensko posebnost, že skoraj fascinacijo, povezano z okusom za umetnost; izjemno visoko so (namreč) cenjena dela, ki jih ne razume ne avtor ne publika”. Zato navdušenje tudi niha od nagrade za prvenec, ki “pomeni glasno razbijanje po vratih, ki vodijo v domačo književnost”, prek Hermann Lenz Preis, nagrade, pri kateri “denar ni imel funkcije nagrade, ampak bolj funkcijo darila 'bogatega strica' (ki je bil seveda Hubert Burda; tisti od Krojim in šivam z Burdo), ki se je odločil, da bo darila dajal oziroma da bo deloval kot mecen in financer”, do odkritega, a ne povečanega zavedanja, da “z nagrado občutek pomembnosti naraste in delo se začne svetiti, kot bi stopilo v nekakšno pozlačeno mašo” (*plaketa Tončke Čeč* – lokalna Prešernova nagrada). Občutja, ki spremljajo nagrajenca pred podelitvijo in po njej, so razpeta od mladostnih “hipnih sanj in žarenj, ki jim sledi izbris”, prek navidezne apatije, češ da pri nas vlada predvsem “neizprosna zakonitost: postavi se v vrsto in čakaj”, do trpkega nelagodja ob izgubi nerojenega otroka, ko se vanj naseli “prvotna bolečina, ki ni bila telesna

bolečina, ampak nekakšna temna luknja v duhu, odprtina, ki golta prihodnost, ki se je že namenila, da se bo zgodila” (*Župančičeva nagrada*).

Seveda ne moremo mimo še enega, zelo pomembnega milnika tega pisanja: mimo v nebo vpijočega (slovenskega?) sindroma domoljubnosti, ki se krepi znotraj meja predvsem v odnosu do provincialnosti, kar se odraža tako v infantilnem posnemanju medijsko-športnih zvezd kot v ihtavem naprežanju biti (tudi po vsej sili) prepoznaven in (o)vrednoten. K slednjemu pripomorejo tudi (pre)številne nagrade, ki pa jih dosledno rangiramo na lokalne in državne. Da so tudi mnoge tuje hudo lokalne/provincialne, priča dvoje iskrivih Zupanovih refleksij (*Hermann Lenz Preis*, *Premio della VI Edizione Festival Internazionale di Poesia*), v katerih odkrito karikira “veliko opaznost, ki mu jo je sugeriral” glas mladega in ambicioznega pisateljskega kolega. Zupan namreč pomenljivo zapiše: “Kajti največji patrioti in zaljubljeni v rodno grudo smo ravno tisti, ki ne živimo doma, ampak se v najožjo domovino vračamo, kot bi hodili na nekakšne telesne in duhovne počitnice, kot bi se spuščali v sanje, v prijazen pomenek, saj se nikoli zares ne vračamo v realni čas, ampak vedno v idealni, spominski čas ...” Iz navedenega ne odzvanjajo toni nostalgčnosti, ki je je v pričujočih zapisih zgolj za ščepec, pa še takrat je obarvana z rahlo ironijo, temveč se reflektira intimna in neobremenjena drža pisca, kajti: “Nisem ravno pod steklenim zvonom, a nisem niti v zraku, v svetlobi, zraven. Vedno je prisotna meja. In za mejo oddaljenost.”

Pričujoče Zupanovo pisanje o nagradah, ki naj bi bilo “svojevrsten *hommage* Bernhardovim *Mojim nagradam*”, je brez dvoma umeščeno med (vse)prisotne meje, ki se razpršijo v oddaljenosti, pa vendar nikoli ne obidejo maksime “biti človek”, meje, s katero piščev intimni prostor nevsiljivo in dražljivo potrka tudi na vrata, skozi katera se radi “umaknemo, ker nočemo, da bi bila idealna podoba, ki jo nosimo v svojem duhu, zamenjana s kako drugo, ker nočemo, da bi se zrcalo razbilo”. Knjiga vznemirja s svojo neposrednostjo, neprizanesljivostjo (tudi do sebe) in nesprenevedanjem, knjiga, ki preprosto žari s toplo ostrino.